

Summæ Theologicæ Scholasticæ Et Moralis In Qvatuor Partes Distributæ Pars ...

In qua de Virtutibus in Communi, & Theologicis, Fide, Spe & Charitate, nec
non Virtutibus Cardinalibus, præsertim Justitia & Jure, ac Religione
ceterisq[ue] annexis, & Vitiis Oppositis in particulari breviter & dilucidè
tractatur

Herincx, Wilhelm

Antverpiæ, 1663

Quæst. II. De Modis Procedendi in Iudiciis, Præsertim ex Officio.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72941](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72941)

aversio totius reipublicæ, quæ non habet potestatem in vitam subditorum innocentium; qui per falsa testimonia non fiunt nocentes. Quare etiam respublica non potuit iudicibus dare potestatem, quæ ipsa caret. Confirmatur: quia non potest quis cognoscere non suam, etsi iudicè probata sit sua, nequidem exequendo sententiam iudicis per redditionem debiti: immo potius debet humiliter sustinere etiam excommunicationis sententiam, c. *Inquisitioni* 44. de *Sentent. excommunic.* et quod videlicet sit intrinsecè malum, si à parte rei & coram Deo non sit conjux. Idem igitur est in præsentibus. Prout latè profequitur *Lugo disp. 37. sect. 4. n. 43.*

15.
Sociis ob-
jectionibus.

Nec obstat illud *Deuteron. 17. In org. duorum aut trium testium peribit, qui interficietur.* Cui consonat dictum Christi *Matth. 18.* Nam Scriptura non vult, omni casu, quo tot testes adfunt, posse reum condemnari, sed tot saltem requiri, nec sufficere testimonium unius, cum ibidem subdatur: *Nemo occidatur uno contra se dicente testimonium.* Idemque insinuat *Alexander III. c. Licet 23. de testibus.* Specialiter autem requiruntur in quæstione de homicidio duo saltem testes veridici, sic ut iudex procedere non possit secundum eorum testimonia tamquam vera, si ipsi falsitas sit perpetrata.

Non obstat etiam quod iudex sententiam proferat ut persona publica, adeoque ex scientia publica: nam postremum fallit in casu sanguinis, dum iudici constat scientiam publicam esse iniquam calumniam & errorem.

Non obstat denique, quod iudex solum censetur directè velle conservare ordinem iudiciarium, cui per accidens & indirectè adjungitur occisio innocentis. Nam in præsentibus hæc duo non sunt pro distinctis habenda: per ipsam enim occisionem innocentis tamquam medium directè intenditur hic & nunc conservatio ordinis iudiciarii, sive ipsa condemnatio & occisio hoc casu prætenditur esse conservatio ordinis iudiciarii; ut proinde iudex directè intendat occisionem, uti hanc conservacionem. Nec apparet, qui possit concipi, ut iudex non intendat mortem illius, nec nisi per accidens interficiat, quem condemnat, & interfici mandat.

16.
Qualiter
teneatur
iudex con-
formare ju-
diciam le-
gibus.

Postrema recti iudicii conditio postulans ipsam conformari legibus, satis patet in primis quoad leges illas, quæ præscribunt idem quod jus naturæ, à quo utique nullus iudex est exemptus. Quoad alias leges positivas idem patet de iudice inferiori, quem constat non esse supra leges, neque eas posse immutare. Ut proinde pœnam lege aut mandato superioris taxatam debeat imponere, vel si ipso facto imposta sit, delictum debarare & pœnam exequi. De iudice autem supremo idem re-

gulariter censendum: cum & hic legibus suis teneatur, saltem ex æquitate quoad vim directivam. Unde *Aug. de vera Relig. c. 31. de legibus temporalibus ait: Quamquam de his homines iudicent, cum eas instituant, tamen cum fuerint instituta atque firmata, non licebit iudici de ipsis iudicare, sed secundum ipsas.*

Potest tamen iudex supremus ex rationabili causa in iis dispensare, adeoque pœnam taxatam remittere, aut moderari, vel etiam augere. Quod non potest iudex inferior, per se loquendo. Quamvis per accidens ob circumstantias extraordinariè aggravantes possit pœnam augere, uti & ob similitèr minuentes eamdem imminuere, saltem ante latam sententiam. Vide *Suarez l. 5. de Leg. c. 11. n. 5.*

Pœnæ etiam multæ sunt arbitrariæ seu iudicis inferioris arbitrio commissæ. Præterea locum hic habet interdum epykia, de qua in materia de Legibus.

Hinc non sicut intercedere apud iudicem pro remissione, quam is in conscientia tenetur seu non potest facere: sic ut proinde debeant huiusmodi intercessiones fieri cum modo saltem tacitè subintelligèto, quantum iustitiæ & conscientiæ patitur. Ideoque magnà cautelâ in his opus est, præsertim si fiant apud iudices indoctos aut fragiles, qui auctoritate vel precibus intercedentium facillè dimoverentur à servanda æquitate: præterquam quod sæpè reipublicæ plurimum interfit, ut nequam personæ tollantur è medio, sicque præcludatur via novis alioquin secuturis abusibus.

QUESTIO II.

De Modis Procedendi in Iudiciis, præsertim ex Officio.

DOCTORES communiter tres statuunt modos procedendi adversus reum, scilicet accusationis, denuntiationis, & inquisitionis. Via accusationis est, quando est aliquis actor, qui spondet se objectum probaturum. Via denuntiationis est, quando quis detulit crimen, qui non ult suscipere onus probandi. Est autem duplex denuntiatio, Evangelica, quæ tendit ad emendationem fratris, & fit superiori eamquam patri: altera judicialis, quæ spectat ad criminum punctionem, vel impeditiorem mali & damni, & fit superiori tamquam iudici. Viâ inquisitionis proceditur, quando iudex aut superior ex officio procedit ad provinciam vel locum sibi subiectum reformandum, vel ad investigandum criminis commissi auctorem. Quia tamen denuntiatio tantum est quid prævium, ut iudex possit procedere viâ inquisitionis, consequenter tantum duo sunt modi distincti,

distincti, scilicet accusationis & inquisitionis, sive ut Doctores, sæpius loquuntur, modus procedendi ad instantiam partis, & modus procedendi ex officio.

Nec obstat, quòd iudex dicatur neminem posse condemnare sine accusatore; adeoque tantum unicus videatur modus. Non enim semper requiritur accusator formalis (qui intelligitur, dum hi modi distinguuntur) sed vel ille, vel saltem virtualis, seu ejus vires supplens, puta evidentia facti, aut quid simile.

19. Triplex in-
quisitio.

Triplex porro est inquisitio. Prima omnino generalis, quæ in genere inquiritur, an subditis serventur leges, an non committantur crimina, an de nullo sit fama vel suspicio alicujus delicti. Hæc utuntur Prælati & superiores in visitatione Provinciarum & locorum sibi subjectorum. Secunda est omnino specialis, quæ de certa persona & de certo crimine inquiritur, ut an Petrus commiserit homicidium. Tertia est mixta, quando vel solum delictum est speciale, ut quis fecerit homicidium, vel sola persona est specialis, v. g. an Petrus bene vivat. His præmissis

20. Inquisitio
generalis
non prære-
quirit in-
famiam.

Tradunt in primis Doctores unanimiter ad inquisitionem generalem non requiri, ut præcesserit aliqua infamia. Et patet ex Canonibus, in quibus jubentur Prælati inquirere & visitare loca sibi subjecta, *Permissiosa 1. de Offic. Iudicis Ordinarii, & c. Romana 1. §. Sanè de Censuris in 6.* Ratio est: quia talis inquisitio nemini est injuriola, & aliunde est necessaria ad purgandam rempublicam, criminaque compescenda. Nihilominus juxta Doctores communiter subditi sic interrogati non debent declarare occulta crimina eorum, qui nullam laborant infamiam: hæc enim est, esseque debet mens ipsorum interrogantium. Unde quando alicubi instituitur visitatio juxta Statuta, sic ut inquirendum & in caput & membra, nullam prærequirit infamiam, patet *c. Qualiter & quando 24. de accusat. & c. 1. de Offic. Iudic. Ordin.* Non tamen detegenda sunt tunc crimina occulta; quia de illis non censetur fieri inquisitio. Excipitur, dum est paterna visitatio in ordine tantum ad emendationem necessariam.

21. Inquisitio
mixta an
prærequirit
infamiam.

Inquisitio mixta, dum de crimine constat, & persona ignoratur, indubiè est licita, si de eo præcesserit infamia. Idemque est, cæsi non præcesserit, si in inquisitione non fiat mentio personæ particularis; prout praxis omnium judicum docet; adeo ut Innocentius scribens in *c. Bona 1. de Elect. num. 5.* dicat: *Sic servat totus mundus.* Aliàs quoque malefici spè impunitatis invalescerent, populus ob neglectam inquisitionem offenderetur; sic ut tota communitas illam censetur expetere, ipsi maleficis dumtaxat exceptis. Canones, qui in oppositum allegari possent, loquuntur aperte de

inquisitione speciali, quæ fieret citra præviam infamiam.

Si autem queratur, quæ viâ exculari possint iudices sic procedentes, veluti occasionem dantes simplicioribus, ut etiam occulta crimina pandant; quæ quidem pandi non posse, sicuti neque, ut hoc fiat, intendi à iudice, habet communis opinio. Respondet Lessius *c. 29. dub. 14. n. 115. Wiggers Tr. 6. c. 1. dub. 14.* & alii, contra varios, non debere propterea iudicem instruere testes de modo respondendi; veluti utentem jure suo, & adhibentem medium reipublicæ adeo necessarium, quod non debet ob aliquorum imperitiam omitti, cum periculo reddendi se suspectum de corruptela aut favore criminolorum. Que tamen responsio non satisfacit *Lugo d. 37. f. 6. n. 59.* in casu, quo testes rogantur iis verborum formulis, quæ non aliud significant, quam mandatum revelandi omnia, etiam secreta; eò quòd tunc sit cooperatio per se ad injustam materiam revelationis. Quare responderet, facile id evitari, si solum interrogetur, an sit aliquis rumor seu murmur contra aliquem in particulari &c. vel quia præsumere potest testes accedere factis instructos; uti non præmonentur de non prodendis semetipsis: vel quia delicta frequenter sunt talia, ut expediat omnino malefactorem revelari ad vitandum seipublicæ damnum: vel quia non desunt indicia contra personam determinatam; vel denique quia amplectuntur sententiam *Turrisani, Reginaldi & aliorum Doctorum*, qui docent posse revelari auctorem occultum criminis publici, postponendo privatum malefactoris bonum quieti & bono publico: eò quòd ratio ob quam præexigitur infamia in inquisitione speciali (quæ est, ne quando inquisitus sit innocens, qui per hoc infamaretur) hic cesset, dum nemo specialiter à iudice exprimitur, & testis suâ depositione infamaret quidem, sed non nisi nocivum & verè reum. Ita ferè *Lugo.*

22. Praxis Iudicium distinetur & variè excusatur.

23. Inquisitio specialis regulariter de jure prærequirit infamiam.

Inquisitio specialis regulariter prærequirit infamiam seu clamoram insinuationem, quæ non sit paucorum, habeatque ortum à fide dignis, sic ut rumor publico velut clamore ad aures iudicis deferatur *c. Inquisitionis §. 3. & c. Qualiter & quando 24. de Accusat.* Iudex enim non debet inchoare iudicium à se ipso, sed ex publica scientia, qualis in defectu accusationis, confessionis &c. est infamia judicialis, id est, frequens vox bonorum & proborum virorum, quæ hominem de certo crimine judicialiter suspectum reddit. Non sufficit tamen infamia de uno crimine ad inquirendum specialiter de aliis disparatis: fœna enim est divisibilis, potestque de uno vitio infamis retinere jus ad famam in aliis materiis. Secus esset de vitiis annexis, quorum suspicio generatur

Quid Infamia hic.

negatur ex aliis, de quibus iam est infamia. Similiter sunt quedam crimina, quae communiter existimantur saepius esse admittenda à convictis de unico, puta furtiva; ideoque de hiis ejusdem speciei furtis potest juxta nonnullos fieri inquisitio specialis, saltem sine tortura, quasi unum sit sufficiens indicium aliorum.

An requiratur dnm non agitur de punitione.

Præmissa tamen intelligenda sunt de inquisitione tēdente ad punitionem. Nam aliud est, si agatur in ordine ad avertenda seu præcavenda mala, ut quando agitur de beneficiorum collatione, contrahendo matrimonio, & similibus: tunc enim licet inquirere de delictis & impedimentis personarum particularium, etsi nulla de iis sit facta. Immo est necessarium, si subsit aliqua suspicio, vel indicia. Non tamen debent superiores divulgare, quod tamquam occultum intellexerunt: sed possunt hujusmodi personas in collatione v.g. officiorum aut beneficiorum tacite præterire.

25. Quae suppleantur illam.

Præterea loco infamiae sufficit, quod de auctore constet evidentiam facti, vel notorietate juris per eundem in judicio confessionem, aut patefactionem factam ab interrogatis per judicem instituentem generalem vel mixtam inquisitionem, modo saltem judex non sit in culpa iniquae patefactionis; uti videtur habere communis sententia Jurisperitorum. Infamiam quoque supplet suspicio communitatis contra aliquem juxta Navarrum & alios apud Lessium c. 29. n. 130. vel indicia publica & manifesta.

Quibus casibus non requiratur.

Excipiuntur præterea à Navarro, Lessio sup. dub. 15. & aliis Doctoribus passim aliqui casus seu crimina, ut hæresis, & similia, quae non prærequirunt infamiam, sed solum suspicionem ex justis indiciis.

26. An requiratur ex jure positivo.

Unde necessitas prævia infamiae non videtur generatim esse de jure naturæ, sed positivo, cui potuit consuetudo derogare. Prout derogasse constat, attentam praxi judicij secularium; quae pæne ubique viget, & præsertim in Italia, teste Julio Claro apud Lessium sup. num. 132. Neque tamen à Papa (cujus Constitutionibus id præcipue erat vetitum) vel ab Episcopis aut Principibus reprobatur, ut nimirum vel ex denuntiatione publici Officialis ad hoc constituti, vel ad querelam partis offensae procedant ad specialem inquisitionem. Quae praxis non videtur improbanda cum limitationibus, quas addit Lessius, ut nempe fiat in gravibus causis, seu maleficiis nocivis, v. g. furtis, homicidiis &c. adeoque attendatur non ad nudam punitionem, sed bonum reipublicae: ob quod particularis infamia permitti potest, ubi id necessarium est ad extirpanda crimina, quibus, si impunita mancant, timetur respublica perturbanda, & innocentes lædendi.

An vel qualiter consuetudo huic derogaverit.

Cavendum tamen, ne Officialis, aut quicumque alius quidquam denuntiet, quod bonâ fide non putet posse per testes vel alia indicia legitime probari. Unde judex nil temere attendet, donec id videat; atque ita secretè informationes capiat, ut alterius fama quàm minimè lædatur. Si observet probari non posse, statim debet desistere.

27. Quid sit servandum de testimoniis inquisitorum.

Cavendum etiam judici, ne umquam incipiat specialiter procedere seu inquirere ex se ipso, seu semper præcedat aliquid, quod inquisitioni viâ aperiat, seu judicem cogat, ut ex officio procedat, v. g. notitia publica, infamia, suspicio communis, querela partis, denuntiatio Officialis, aut quid simile. Immo alioquin totus processus est jure nullus, ut docet Clarus q. 5. n. 4. apud Lessium dub. 15. n. 136. Ratio est: quia aliis judices possent pro arbitrio impetere, quos vellent, & (quod jure Gentium reprobatur) idem esset quasi acculator & judex, dum ipse à nomine provocatus obligaret alios ad accusandum vel denunciandum judicialiter.

Indicia servanda de testimoniis inquisitorum.

Circa Torturam adverte, illam, veluti durius remedium, non esse adhibendam, nisi in subsidium, dum scilicet aliae probationes haberi nequeunt. Præcedere tamen debet semiplena probatio, quam facit testis de visu, contra quem non est exceptio, aut alia quodammodo æquivalens, fundata nempe in indiciis valde urgentibus, ne (ut Augustinus 19. de Civit. c. 6.) innocens pro incerto scelere certissimas penas luat, seu cruciatus sustineat. Alia etenim sunt levia, alia gravia, alia gravissima indicia; alia remota à crimine, alia proxima. Quænam autem ex his sint facta magna, ut sufficiant five ad captum, five ad torturam & ceteros effectus proportionales, relinquatur totum judicio probi & prudentis, scilicet judicis, qui secundum qualitatem personæ & delicti, & demonstrationum seu suspicionum judicabit indicium esse sufficiens ad hoc vel illud discernendum, vel non. Hic tamen in re parata debet magna cum circumspetione procedere, & proximo contra jus & fas torturam inferat, aut majorem, quam par sit. Vaga equidem indicia Doctores scribentes de praxi criminali specificant, ex quibus cetera prudenter æstimari poterunt. Vide Lessium c. 29. dub. 17.

28. Tortura præcipue servanda de testimoniis inquisitorum.

Varia indicia servanda.

Ex quibus quid servandum, judex arbitrat.

Communis autem sententia docet, non sufficere ad torturam, quod cadaver recenter occisi per vulnus, emittat sanguinem ad præsentiam unius, & non aliorum; ob incertitudinem causæ hujus effectus, præsertim cum etiam ad præsentiam eorum, de quibus factis constat, quod non sint sceleris auctores soleat iste effectus sequi, v. g. coram consanguineis ex sympathia. Aded ut Maldern Tr. 6. c. 1. dub. 24. dicat, nequidem forte sufficere ad captum;

29. Novum indicium servandum in tortura inquisitorum.

ram, eò quòd valde infirmum sit. Credi-
derim tamen (inquit) sufficere ad inquisi-
tionem aut informationem particularem
instituentiam contra ind. statum.

Idem, sentiendum de probatione per
aquam, quã iudices aliqui uti solent, in-
jiciendo scilicet mulieres de sortilegio sus-
pectas certo modo ligatas in aquam; quæ
si mergantur, absolvuntur; si verò super-
natent, nec mergi possint, subjiuntur
torturæ: proba enim ista non tantum su-
perstitiosa est, sed generat quoque indi-
cium incertum: nam frequenter visum est
mergi, quas sagas fuisse constitit: quando-
que deprehensum, eandem ab eodem sæ-
pius injectam, nunc mergi, nunc superna-
tare: item à lictore injectam supernataste,
ab alio injectam mergi. Unde dæmon, cu-
jus ope id omnino fieri videtur, facile po-
terit etiam innocenti hujusmodi calumniam
struere. Vide plura apud *Malderum Tr. 10.*
c. 8. dub. 11.

30. *An tortura iterari
queat.*
Si reus nihil confessus sit, nequit ite-
ratò torqueri, nisi indicia sint gravissi-
ma, vel supervenerint nova; cum aliàs
priora videantur elisa. At communis pra-
xis docet, posse denuo torqueri citra no-
va indicia, qui confessionem sub tortura
factam postea revocat; ne aliàs remedium
torturæ fiat frustraneum. Immo ipsa con-
fessio facta in tortura est, quoddam novum
inditium. Ne tamen in re ad eò penali pro-
cedatur sine termino, nequit plus quàm
tertiò torqueri, qui tertio revocat con-
fessionem in tortura factam; sic ut talis
debeat absolvi & dimitti juxta *Gomez,*
quem citat & sequitur *Lessius dub. 17. num.*
168. Wiggers cap. 1. dub. 16. num. 115. &
alii.

31. *Iniquus ju-
dex ad quid
teneatur.*
Petis, quid iudex teneatur heredi-
bus rei, quem præter juris ordinem con-
demnavit? Resp. damna realia tenetur
compensare, si judicaverit nec subditum,
vel subditum quidem, sed in crimine ex-
emptum; idque ob injuriam, quã dam-
num hujusmodi causavit: nisi iudex pro-
prie factum ratificet. Idem ob eandem
rationem injuriæ est de eo, qui reum ex in-
debita seu per injuriam extorta cognitio-
ne condemnavit.

32. *Civillaris.*
Unde iudex tenetur ad restitutionem,
primò, si à se ipsa inchoet inquisitionem
nullis præhabitis signis vel indicis, quæ
viam inquisitioni aperiant. Secundò, si
tormentis vel propinquo metu tormen-
torum elicit confessionem non præha-
bitis indicis sufficientibus ad torquen-
dum. Tertio, si præhabitis sufficientibus
indiciis torquetur persona quæ torqueri
non poterat, vel ob ætatem, ut impu-
bes, vel ob debilitatem, ut senes, vel ob
periculum abortus, ut prægnans, vel ob
privilegium, ut vir illustris vel in dignitate
constitutus, ejusque filii, aut Doctor ejus-

que filii. Quarto, si dolo induxit ad confi-
tendum, v. g. promittendo immunitatem.
Quintò, si confugientem ad locum sacrum
contra jus extraxit.

In his tamen casibus, si iudici suppe-
rant aliæ rationes, ex quibus reum juri-
dicè condemnare poterat, solum commissum
fuit injuria in modo inferendo damnum;
cum ad inferendum damnum quoad sub-
stantiam jus habuerit. Unde tunc cessat
obligatio restitutionis; præterquam cum re-
stitutione facta, posset rursus idem dam-
num inferre. Similiter quando error circa
juris ordinem commissus est in puncto
per supremum Principem dispensabili, v. g.
si vir illustris est tortus, potest Princeps
obligationem restitutionis remittere, ra-
tum habendo alterius judicium; exinde
enim vult, censeri illud tamquam à se fa-
ctum. Sicut autem ipse id poterat per se
facere, ita alteri committere, & factum
ejus ratum habere, & consequenter con-
donare obligationem restitutionis ortam
ex defectu debitæ potestatis. Confirma-
tur: quia qui habet potestatem confis-
candi bona ob crimen commissum, ha-
bet etiam potestatem condonandi resti-
tutionem ei, qui per injuriam bona ta-
lis criminosi abstulit: ergo qui potest
ob crimen auferre vitam, potest liberare
à restitutione eum, qui injustè illam ab-
stulit.

Circa obligationem iudicis seu Præ-
lati regularis in processu criminali suo-
rum subditorum observandum est in pri-
mis in eo servari non debere apices seu
subtilitates juris, supple accidentales, uti
Pontifices declararunt seu variis Reli-
gionibus concesserunt. Et si ea, quæ sunt
substantialia, jure Gentium seu naturæ,
sint observanda. Et quidem in levibus im-
perfectionibus corrigendis nullus ordo ju-
diciarius debet servari. Secus est in gra-
vibus, dum agitur de eorum punitione.
Quare dicta de inquisitione particulari,
& infamiæ prærequisitã, etiam hic locum
habent. In inquisitione tamen seu visi-
tatione, quæ nescitur instituta principa-
lius contra aliquem particularem, non
est vetitum visitatori inquirere genera-
tim de vita illius, v. g. Prælati localis,
Provincialis &c; cum inde non genere-
tur suspicio infamiæ, cunctis scientibus
visitationem ideo solitam adhiberi. In mo-
do autem procedendi requiri solet præ-
sentia Secretarii seu Actuarii ex suis con-
stituendi à superiore, ut acta fidem fa-
ciant in iudicio. Tortura in gravioribus
delictis posset quidem adhiberi, sed de-
cet, ut sit statui accommodata, puta con-
sistens in arctiori carcere, jejuniò in pa-
ne & aqua, disciplinis, humicubationi-
bus &c. Denique in causis solum gravio-
ribus, nec nisi clarè constet de excessu &
injusti-

33.
Nonnullæ
limitatio-
nes.

34.
Quæ obse-
rvanda ju-
dici regu-
lari.

injustitia, non licet religioso appellare, neque aliàs debet ei deferri: uti nec nisi manifesta sit suspicio de injustitia Prælati, potest is recusari. De cetero inspicendæ sunt Constitutiones & consuetudines probatæ Religionum.

Q U Æ S T I O III.

De Accusatore & Testibus.

35.
Quid ac-
cusat.

An exigat
inscrip-
tionem.

Quid de
pœna talio-
nis.

ACCUSATIO secundum jura est criminis alicujus apud judicem competentem, vindictæ publicæ causa, legitime facta delatio, interveniente inscrip-
tione. Inscrip-
tione tamen, quâ acculator se obligat ad pœnam talionis, uti & ipsa pœna talionis olim stricta, etiam per legem veterem, hodie passim à foro saltem sæculari, recessit. Unde receptum est, ut accusatio fiat verbaliter, modo Notarius statim eam scribat. Usus quoque (qui diversis locis variat, citque attendendus) pœnâ minori mulctat accusatores in probatione deficientem. Quamquam rationabile sit, ut talio reddatur deprehenso calumniari, etiam in causa criminali. Aliàs rigor æquus talionis sua habet incommoda: nam rari reperirentur, qui onus probandi cum tali periculo assumerent, sicque delicta manerent impunita.

36.
Denun-
tationem E-
vangelicam
qui debent
precedere
privata mo-
nitione.

Variè autem loquuntur Doctores, apud & qualiter accusationem debeat præcedere monitio secreta. In primis denuntiationem Evangelicam certum est debere præcedere monitionem privatam, si cum fructu possit seu speretur adhiberi. Immo secus faciens injustitiam committeret: cum enim crimen occultum est, absque causa istud detegens peccat contra justitiam, peccato videlicet detractionis; cum alter jus habeat adhuc ad famam, ne sine causa per exultationem criminis tollatur. Nulla autem causa subest denunciandi evangelicæ, adeoque cum detractio famæ, si absque eo privatam putetur emendandus; cum emendatio, quæ est unicus illius finis, ex privata monitione secutura sit, atque adeo denuntiatio frustra & sine causa adhibenda.

37.
An accusa-
tionem ipsam
precedere
debeat ex
vigore ju-
ris.

At verò accusationi (idem est de denuntiatione judiciali) cum pro fine habeat punitionem criminis, & exemplum aliorum ut tegerentur, secundum plerumque non debet monitio privata ex justitia præmitti: finis enim istius non obtinetur, nec cessat per monitionem privatam, etsi per illam delinquens putetur emendandus. Tunc igitur propter bonum publicum concessa est accusatio, vel saltem judicialis denuntiatio, ut crimina in exemplum aliorum puniantur, sicque alii à malefaciendo absterreantur. Confirmatur: quia fiscus seu syndicus potest ea de causa id facere, immo in suum officium

peccaret, si morderet; ergo etiam possunt privati, saltem absque injuria: quia jura loquuntur generaliter. Deinde præceptum naturale monitionis privato, si esset, non minus ligaret officarios. Accedit praxis, cum passim id fiat absque scrupulo injustitiæ. Denique favet textus c. *Qualiter & quando 24. de accusat.* ubi Innocentius cum Concilio generali statuens generaliter modum & ordinem procedendi, ait: *Sicut accusationem legitima debet precedere inscrip-
tione, sic & denuntiationem charitativa monitio, & inquisitionem clamorosa insinuatio prævenire.* Neque verisimile est Pontificem cum Concilio generali solum loqui, sed eo quod forum causarum postulet, sed etiam respicere ad conscientiam.

Communior nihilominus doctrina tradit accusantem vel judicialiter denuntiantem peccare contra charitatem quando crimen est occultum neque specialiter vergit in publicum detrimentum, ac reus privatis monitionibus est emendandus; conformiter ad illud principium: *Quod tibi non vis fieri alteri ne feceris.* Quamvis & hoc Varii non sine fundamento negent, attentis iis, quæ allegantur ad probandum, quod non sit contra justitiam. Sanè qui non anxiantur tanquam agerent hic contra justitiam; neque etiam anxiantur de obligatione charitatis. Fiscalis quoque id absolute facit licite, ergo & alii. Denique si ratio boni communis sit tam notabilis, ut ob eam censetur concessa cuilibet potestas citra injuriam accusandi ob vindictam & exemplum, erit quoque sufficiens, ut id concessum sit fieri contra charitatem: aut sanè si non nisi contra charitatem, non succerit quoque ad tollendam injustitiam. Ob postremam tamen instanciam Varii censent consequenter etiam peccari tali casu contra justitiam.

Petes I. An teneatur interdum quis alterum accusare, aut saltem denunciare? Resp. *Quando* Aff. quando crimen cedit in grave detrimentum spirituale vel temporale reipublicæ, quælibet enim pars tenetur de consuetudinem totius, adeoque ad avertendum malum reipublicæ impendens. E contra si crimen non cedit in detrimentum boni communis, nec sufficienter probari possit, non tenetur, immo nec potest accusare: quia inde tantum sequitur infamia proximi.

Petes II. An accusator teneatur interdum aut possit desistere ab accusatione incepta? Resp. Teneri desistere primo, si adverterit se errasse in persona. Secundo, si res inceperit esse dubia, & dubium perseveret etiam post diligentem inquisitionem. Tertiò, si videat se probare non posse: in his enim casibus pergere in accusatione est calumniari. Potest autem etiam non teneatur desistere, primo, si judex accusationem nolit admittere aut si admittam rescindat; quod potest judex facere, quando